

SVENSKT NÄRINGSLIV

Varje väl använd skattekrona

EN KOMMENTAR TILL ANNE-MARIE LINDGRENS RAPPORT
"VARJE FÖRSLÖSAD SKATTEKRONA"
MAJ 2022

Författare: Mårten Blix*

* Forskare vid Ratio. Epost: marten.blix@ratio.com. Personlig hemsida: www.martenblix.com. Texten är skriven på uppdrag av Svenskt Näringsliv. Alla åsikter som uttrycks är författarens egna. Jag är tacksam för kommentarer från Fredrik Segerfeldt, Ulla Hamilton, Sabina Joyau, Anders Morin, Mikael Sandström och Magnus Wallerå.

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	3
2. Kunskapsläget från forskningen om privatiserad välfärd	5
2.1 Är vinstmotivet oförenligt med offentligt finansierad välfärd?	5
2.2 Problembilden – kvasimarknader är inte vanliga marknader	6
2.3 Valfrihet, vinst och kostnader	7
2.4 Äldreomsorg	7
2.5 Sjukvård	9
2.6 Skolan	11
3. Saker som Lindgrens rapport har utelämnat	17
3.1 Resurser i välfärden har inte minskat	17
3.2 Effektiva kommuner och benchmarking	19
3.3 Effektivitet från internationella studier	19
3.4 Välfärdsbrott	20
4. Slutsatser	21
Appendix. Urval av påståenden från Anne-Marie Lindgrens rapport	22
Referenser	26

Sammanfattning

Ambitionen i Anne-Marie Lindgrens rapport *Varje förslösad skattekrona* är att göra ett bokslut över kunskaperna om vinst och valfrihet i välfärden. Rapporten hävdar att privatisering och valfrihet har lett till lägre kvalitet, ökad segregering och högre kostnader. Rapporten ger dock en missvisande bild av det samlade kunskapsläget och har utelämnat mängder av studier som inte stödjer hennes påståenden. Slutsatserna är överlag bristfälligt underbyggda, felaktiga eller vilseledande (se appendix för 25 olika exempel). I boken *Privatizing Welfare Services* av undertecknad och Henrik Jordahl visar vi att privatiseringen tvärtom har lett till ökad kvalitet och brukarnöjdhet. Även kostnaderna har minskat. Ett problem är dock att friskolor har högre betygsinflation, en utveckling som hade kunnat undvikas med externt rättade prov. Beskrivningen av välfärdens finansiering är inte heller rättvisande. Tvärtom påståendena i rapporten har inte de samlade resurserna till välfärden krympt sedan 1990-talet. Genomgående har satsningar på välfärden varit högre än den demografiskt betingade kostnaden, trots att Sveriges höga skatter har sänkts.

Urval av felaktiga påståenden i rapporten (se även appendix)

Påstående	Kommentar
"Äldreomsorgen är ett högaktuellt exempel ... kommunala besparingskrav och vinstkrav – påverkar kvaliteten till det sämre" (s. 24).	Missvisande. Resurserna har ökat till välfärden och även till äldreomsorgen (Börjesson 2008; Blix 2013; SKR 2021). Krav på effektivitet är inte samma sak som besparingskrav. Konkurrensutsättning har medfört ökad livslängd i särskilt boende (Bergman m.fl. 2016). Kommunal äldreomsorg har högre strukturkvalitet medan privata har högre processkvalitet (Broms m.fl. 2018, Stolt m.fl. 2011, Winblad m.fl. 2017). Ingen skillnad i kvalitet mellan kommuner som infört LOV och övriga (Jordahl och Sundén 2016; SOU 2014:2). Mer nöjda brukare i hemtjänsten med LOV (Bergman m.fl. 2018).
"De fristående skolorna har bidragit till ökad skolsegregation och till minskad likvärdighet inom grundskolan" (s. 36).	Segregationen har ökat (Yang Hansen och Gustafsson 2016) men är alltså jämförelsevis låg och beror i huvudsak på boendesegregation (Lindbom 2010; Nordström Skans och Åslund 2010; Böhlmark m.fl. 2016; Edmark 2018). I en studie förklaras skolsegregationen till 70 procent av boende och 30 procent av friskolor (Holmlund m.fl. 2019). Friskolor har i genomsnitt högre mervärde än kommunala skolor även när hänsyn tas till elevsammansättning (SOU 2019:65, s. 253). Friskolor etablerar sig i huvudsak i områden där det finns en stor andel invandrare eller där föräldrarna har en hög utbildning (Angelov och Edmark 2016). Ingen systematisk diskriminering mot svaga grupper (Edmark m.fl. 2014).
"ökat efterfrågan på sjukvård ... socioekonomiskt starka grupper har gynnats mest" (s. 36).	Missvisande. I Stockholm har socioekonomiskt svaga grupper gynnats mest genom stärkt tillgänglighet (Sveréus m.fl. 2018). I andra regioner visar flera studier att samtliga grupper har fått bättre tillgänglighet efter LOV även om starka socioekonomiska grupper har gynnats mest (Burstrom m.fl. 2017; Glenngård 2015).

1. Inledning

En stor del av det som skrivs om privatiserad välfärd i Sverige är antingen forskning, och därmed något otillgängligt, eller rapporter som förs fram i en politisk kontext. Det finns därmed ett utrymme i samhällsdebatten för en text som bygger på forskning, är pedagogisk och tillgänglig för den bredare allmänheten.

Anne-Marie Lindgrens rapport, *Varje förslösad skattekrona*, hade kunnat fylla en sådan roll. Rapporten försöker göra ett komplext forskningsområde tillgängligt. Dessvärre gör den en selektiv läsning av forskningen. Rapporten blandar fakta med spekulationer, misstolkar resultat och redovisar inte forskningen på ett korrekt sätt. Dessutom är den slarvig. Den som önskar granska källhänvisningar och belägg för de många påståendena blir besviken. Rapporten innehåller ett stort antal påståenden som inte stämmer. I ett appendix listar jag och kommenterar 25 olika påståenden som är missvisande eller fel. I huvudtexten nedan diskuterar jag ett mindre urval av dessa.

I en SNS-antologi (Hartman 2011) betonades att det saknades studier om effekter av privatisering och att kunskapen vid tillfället var dålig. Situationen är dock en annan när Lindgren (2021) ett decennium senare påstår samma sak:

**Varken svenska eller internationella studier kan dock belägga några systemförbättrande effekter som följt av just privatiseringar.
(Lindgren 2021, s. 15)**

**Konkurrensen mellan offentliga och privata aktörer antogs leda till att kvaliteten skulle öka inom hela den offentliga sektorn ... inga av de övergripande studier ... kunnat belägga några sådana generella effekter.
(Lindgren 2021, s. 34)**

Påståendena i Lindgren (2021) är fel och kunskapsläget idag är ett helt annat än 2011. I boken *Privatizing Welfare Services – Lessons from the Swedish Experiment* (Blix och Jordahl 2021) sammanfattar jag och Henrik Jordahl forskningen. Utifrån mer än 60 empiriska studier på svenska data är vår slutsats att privatisering av välfärdstjänster överlag har lett till *högre kvalitet, lägre kostnader* och *ökad brukarnöjdhet*.

Lindgren (2021) citerar vår bok, men verkar inte ha läst den.¹ Överlag har den svenska välfärden stärkts genom marknadskrafter. Konkurrens och valfrihet i välfärden har varit framgångsrikt, men det finns fallgropar att undvika och tidigare misstag att rätta till. Marknadsmekanismen är inte ett magiskt medel som automatiskt löser alla problem. I vår sammanställning noterar vi vissa problem och reformer som borde ha utformats på ett annat sätt. Främst bland dessa är de förutsättningar som har medfört betygsinflation hos friskolor samt fusk och ekonomisk brottslighet i den privata assistansersättningen. Rätt utformat kan dock marknadskrafter bidra till bättre användning av resurser och till nya lösningar.

En samlad bedömning från mer än 60 empiriska studier är att privatiseringen har lett till högre kvalitet och lägre kostnader. Den svenska välfärden har stärkts genom marknadskrafter.

Det är värt att ha i åtanke den kritik och det missnöje som fanns mot välfärdstjänsterna under 80-talet, något som Lindgren (2021) knappt diskuterar. Den svenska modellen fick allt svårare att leverera och legitimiteten ifrågasattes. Även för delar av fackföreningsrörelsen upplevdes offentlig sektor som en stelbent arbetsgivare. Reformerna blev nödvändiga för att upprätthålla en hög välfärd (Blix 2017; Bergh 2014).

Den här kommentaren är organiserad som följer. Nästa avsnitt sammanfattar forskningsresultat om privatisering i välfärden, inklusive *äldreomsorg*, *sjukvård* och *skola*. Avsnitt 3 diskuterar ämnen som utelämnats ur Lindgrens rapport. Sista delen sammanfattar. I ett appendix ger jag exempel på felaktiga och missvisande påståenden från Lindgrens rapport.

¹ Båda författarnas efternamn är felstavade och i fel ordning.

2. Kunskapsläget från forskningen om privatiserad välfärd

2.1 Är vinstmotivet oförenligt med offentligt finansierad välfärd?

Ibland hävdas det att vinstsyftet på ett principiellt plan är oförenligt med kvalitet i välfärdstjänster: att aktiebolagsstiftningen i sig är ett problem (Lindgren 2021, s. 60; Arnhög m.fl. 2017). En central tes i Blix och Jordahl (2021) är att utfall och kvalitet i välfärden måste mätas och utvärderas empiriskt. Det är förvisso svårt att mäta kvalitet, men det finns inga genvägar till noga genomförda empiriska studier.

Det finns olika former att bedriva verksamhet, och olika alternativ måste utvärderas. Ett vanligt misstag är det så kallade nirvana-felslutet som uppstår när ett alternativ jämförs med en idealiserad bild av verkligheten. Påståenden som att ”marknaden har alltid rätt” eller ”att regelverk alltid är en börda” bortser från komplexiteten i verksamheterna. Det finns ekonomisk-politiska avvägningar, kostnader för kontroll och granskning men även för att skriva kontrakt. Målet borde vara att uppnå mest välfärd för pengarna, eller som den tidigare amerikanska presidenten Barack Obama uttryckte sig vid sitt installationstal:

The question we ask today is not whether our government is too big or too small, but whether it works ... Where the answer is yes, we intend to move forward. Where the answer is no, programs will end. And those of us who manage the public's dollars will be held to account – to spend wisely, reform bad habits, and do our business in the light of day ...
(President Barack Obama, konstituerande tal, 20 januari 2009)

2.2 Problembilden – kvasimarknader är inte vanliga marknader

Ett syfte med en så kallad kvasimarknad är att marknadsutsätta välfärden för att försöka uppnå det bästa av alla världar: effektiviteten från privat sektor och sociala hänsyn från politiken. En viktig egenskap är att priset bestäms i offentlig sektor, inte på en fri marknad.² Det finns flera andra skillnader mot vanliga marknader, men det mest fundamentala är att det finns politiska mål för verksamheterna som typiskt sett skiljer sig från vad de olika aktörerna vill uppnå.

En kritik mot privatisering av välfärdstjänster är att bolag har ett intresse av att hålla kostnaderna nere för att på så vis öka vinsten (*”quality shirking”*). En annan kritik är att privata bolag har intresse av att selektera brukare för att minska kostnaderna (*”cream- skimming”*). En stor del av Lindgrens rapport handlar om dessa risker genom svepande påståenden.

De teoretiska problemen med kvasimarknader är välkända och hanteras genom hur kontrakten är utformade. Det spelar roll hur välfärden privatiseras: detaljer i kontrakt, priser och kontrollmekanismer har betydelse. Det är viktigt att utforma kontrakt som tar hänsyn till att privata aktörer med vinstintresse kommer försöka leverera det som är beställt.

Generellt sett försöker forskningen mäta såväl input- som outputfaktorer. Med input avses exempelvis hur byggnader är beskaffade, personaltäthet och så vidare. Med outputfaktorer avses betyg, livslängd, överlevnadschanser efter operationer och så vidare. Ett ytterligare sätt att mäta kvalitet är genom brukarenkäter. Dessa innehåller värdefull information men måste tolkas försiktigt. På en marknad har ”kunden alltid rätt”, men i en skattefinansierad verksamhet är det någon annan som betalar och det påverkar förutsättningarna.

En övergripande slutsats i Blix och Jordahl (2021) är att privatisering i skola, sjukvård och äldreomsorg har lett till högre kvalitet, lägre kostnader och ökad brukarnöjdhet.

De svenska valfrihetsreformerna har på det hela taget varit framgångsrika. Ibland är dock skillnaderna mellan privata och offentliga alternativ små, exempelvis vad gäller kvaliteten inom sjukvården. Överlag finns inget stöd för den extrema ståndpunkten att privata alternativ skulle medföra negativa sociala konsekvenser, men inte heller något stöd för att privatisering automatiskt blir bättre alldeles oavsett hur kontrakten är utformade. Det spelar roll hur privatiseringen är utförd.

² Det brittiske forskare Julian Le Grand definierar kvasimarknader som att 1) Tjänsterna är skattefinansierade;

2) Marknadskrafter snarare än byråkratiska processer används för i tilldelningen av resurser; 3) Det råder konkurrens mellan vinstdrivande, icke-vinstdrivande och offentliga institutioner (Le Grand 2007).

2.3 Valfrihet, vinst och kostnader

Privatisering kan motiveras utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv – att genom konkurrens förbättra välfärdstjänster och minska kostnaderna. Ett annat motiv är att det finns ett egenvärde i valfrihet – att individer och hushåll kan använda sina val till att antingen välja en bra verksamhet eller att välja bort en dålig.

Den forskning som har genomförts visar att stödet för *valfrihet* hos befolkningen är stort samtidigt som många är skeptiska till vinst (Blix och Jordahl 2021, s. 180–81). Dock har befolkningen en dåligt underbyggd uppfattning om storleken på vinstmarginalerna i välfärden. I en studie med representativa hushåll framgår att befolkningens bedömning av den genomsnittliga vinsten är cirka 26 procent. Dessutom har en av fyra åsikten att vinstmarginalen är över 40 procent. I verkligheten är vinsten mångfaldigt lägre och i snitt cirka 5 procent baserat på data från 2013.³ Befolkningen har därmed en mycket felaktig bild av vinsterna i välfärden.

En enkät visar att befolkningen tror att vinstmarginalen i välfärden är 26 procent, vilket kan jämföras med den verkliga nivån på cirka 5 procent. Överskattningen är därmed mycket stor.

Det finns många studier om kvalitet men bara ett fåtal kring kostnader. Det beror på svårigheter med datatillgång samt att metodiken måste kontrollera för relevanta (och ibland svårsmätbara) faktorer. De studier som har gjorts indikerar dock att privatiseringen har lett till lägre kostnader i äldreomsorgen (Bergman m.fl. 2016), i skolan (Heller Sahlgren 2020) samt i sjukvården (Ellegård m.fl. 2018; Fogelberg 2013; Stockholms Läns Landsting 2015; Wohlin m.fl. 2016).

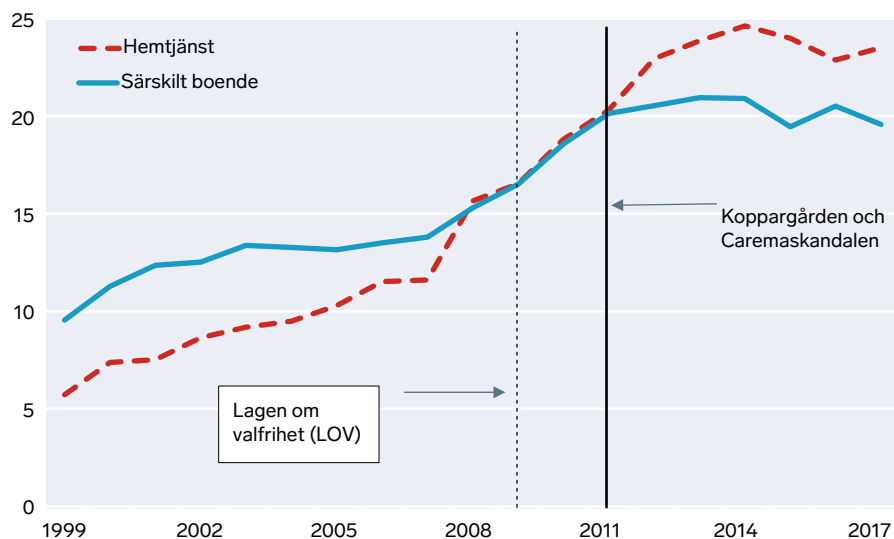
2.4 Äldreomsorg

Privatisering av äldreomsorgen inleddes inte genom någon epokavgörande politisk reform. Ursprunget var ett lokalt initiativ i Danderyds kommun från 1989 (Jordahl och Öhrvall 2013). Först ett decennium senare, från 1999, finns det officiella siffror för privata produktionsandelar för hela landet. Det framgår från figur 1 att andelen privat utförd särskilt boende 1999 hade växt till att omfatta cirka 10 procent, vilket var ungefär dubbelt så mycket som för hemtjänsten. Vid införandet av LOV 1999 var andelen privat utförd hemtjänst och särskilt boende båda cirka drygt 16 procent. Efter införandet av LOV fortsatte hemtjänsten att öka och omfattar i dagsläget knappt 1 av 4 personer.

³ Vinst mätt som rörelsemarginal och definierat som rörelseresultat, dvs. resultat före finansiella intäkter och skatt i förhållande till redovisad nettoomsättning (HUI och Svenskt Näringsliv 2015 s. 45 och 48).

Utvecklingen för särskilt boende planade ut efter den så kallade Caremaskandalen. I en omfattande mediestorm hävdades att ett privat äldreboende hade allvarliga brister. Senare visade det sig att de kritiserade åtgärderna (som att ”väga blöjor”) var praxis och att det hela egentligen rörde sig om en arbetsplatskonflikt (Blix och Jordahl 2021, s. 172; Stenshamn 2013).

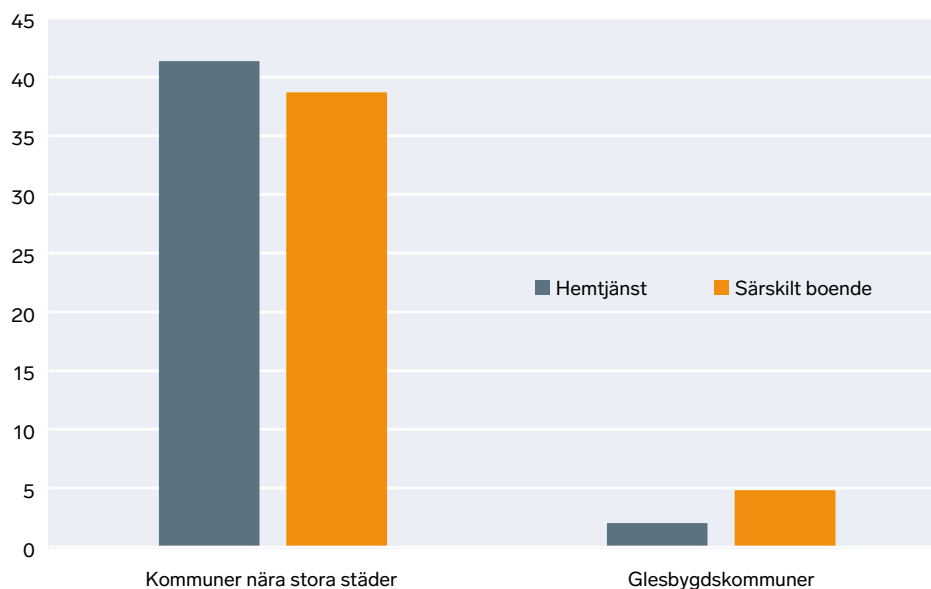
Figur 1. Andel privat äldreomsorg, procent

Källa: Socialstyrelsen.

Det finns stora regionala skillnader i omfattningen av privat äldreomsorg; se figur 2. I många glesbygdskommuner är andelen privata utförare liten. I och kring storstäder är andelen privat hemtjänst cirka 40 procent.

Figur 2. Andel privat äldreomsorg i olika delar av landet, 2017, procent

Källa: Socialstyrelsen.

En sammanfattning av kunskapsläget från forskningen är:

- Införandet av privat äldreomsorg har minskat dödligheten med 1,6 procent, vilket motsvarar cirka fyra veckors längre liv för en brukare vid ett särskilt boende. Även kostnaderna har minskat under 1990–2009 (Bergman m.fl. 2016). Sammantaget innebär det att produktiviteten har ökat.
- Särskilda boenden i privat regi har bättre kvalitet för processmått (rutiner, vårdplan, mat och uppföljning) medan kommunala har bättre kvalitet för strukturindikatorer som byggnad och personaltäthet (Broms m.fl. 2018, Stolt m.fl. 2011, Winblad m.fl. 2017). Ju starkare vinstmotiv, desto sämre kvalitet (Broms m.fl. 2021), men studien redovisar främst inputvariabler som kvalitetsmått. Det är oklart om resultaten beror på vinst eller storlek. Angelis och Jordahl (2014) finner att äldreboenden som drivs av stora företag hade högre managementkvalitet än de som drivs av kommuner.
- Inga skillnader finns i kvalitet mellan kommuner som har infört lagen om valfrihet (LOV) och övriga kommuner (SOU 2014:2). Brukarna är mer nöjda i hemtjänsten med LOV (Bergman m.fl. 2018). De flesta brukare i LOV-kommuner vill behålla valfriheten (SOU 2014:2). Det är ingen skillnad i kvalitet mellan vinstdrivande företag med dålig eller bra lönsamhet (Jordahl och Sundén 2016).

2.5 Sjukvård

Privatiseringsdebatten om sjukvård skiljer sig från andra områden. Visserligen förekom en diskussion kring privatisering av Cityakuten 1983 som det första vinstdrivande sjukhuset, men ökningen av privat primärvård under 1990-talet var inte lika kontroversiell som i skolan eller förskolan. Bildt-regeringen införde en familjeläkarreform (Prop. 1992/93:160) som gav varje medborgare rätt att välja (eller lista sig) hos en viss läkare. Husläkarreformen började gälla från januari 1994 men bara några månader senare – i april 1994 – reverserades reformen eftersom Ny Demokrati, som då satt i riksdagen, bytte sida och röstade med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet (Könberg 2018). På pappret gällde dock husläkarreformen i två år, men det är tveksamt i vilken mån den hade någon effekt eftersom slutdatumet redan från början var allmänt känt.

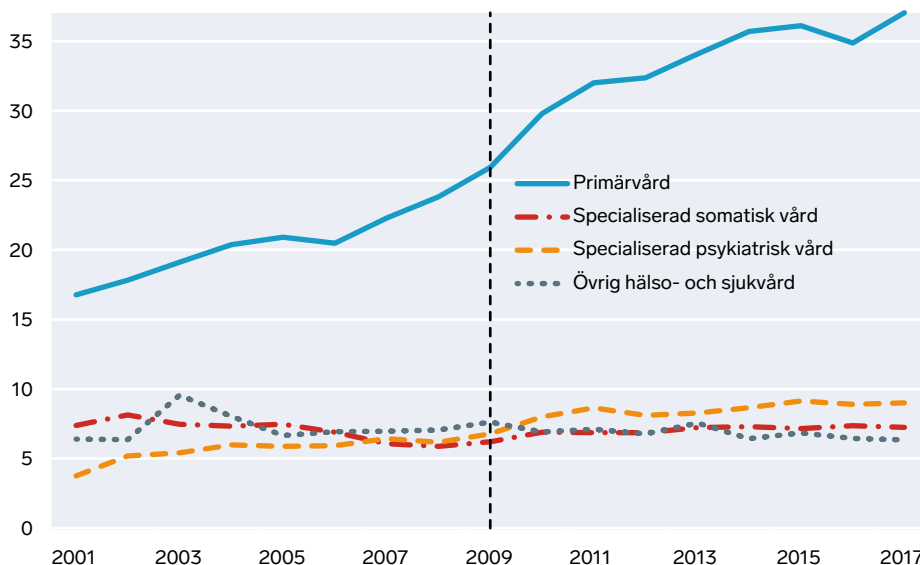
Privatisering av akutsjukhus

Privatiseringsdebatten fick förnyad kraft när Caphos S:t Görans privatiserades av det borgerliga landstingsstyret i Stockholm. Statsminister Göran Persson försökte hejda utvecklingen genom en stopplag i riksdagen (Prop. 2000/01:36), men det fanns juridiska komplikationer. Att förbjuda en privatisering hade kunnat vara oförenligt med det regionala självstyret. Möjligen kan det förklara varför propositionen blev tidsbegränsad till två år och enbart gällde framtida privatiseringar av akutsjukhus. En uppdaterad stopplag klubbades igenom några år senare (Prop. 2004/5:145) men upphävdes under 2007 av Alliansregeringen (Prop. 2006/07:52). Specialistsjukvård samt sjukhusvård är i ringa grad privatiserade. Andelen har dessutom varit tämligen stabil under de senaste två decennierna; se figur 3.

Privatisering i primärvården

Primärvården är den del av välfärden som har näst högst andel privata utförare (efter assistansersättningen). Det finns inga samlade data från 1990-talet men från millennieskiftet visar siffror från SCB att privat primärvård ökade kontinuerligt. Idag utgör den nästan 40 procent av totalen; se figur 3.

Figur 3. Privat andel av sjukvården, procent

Källa: SCB.

Från april 2009 infördes lagen om valfrihet i primärvården (Prop. 2008/09:74), men valfrihetssystem hade redan införts i några regioner. Forskningen om effekter av privat sjukvård följer samma mönster som kunskapsläget om äldreomsorgen: efter 2015 publicerades ett flertal studier och kunskapsläget har successivt förbättrats.

En sammanfattning av forskningslitteraturen är:

- Privat sjukvård är ofta bättre men kvalitetsskillnaderna är små (Kastberg och Siverbo 2007; Lindgren 2014).
- Där det finns detaljerade data har privata vårdgivare högre kvalitet. I Halland, Skåne och VGR var patienter vid privata vårdcentraler mer nöjda, även när man kontrollerar för socioekonomiska faktorer (Glenngård och Anell 2012a och b).
- Ett nytt ersättningssystem för höftledsoperationer i Stockholm infördes där drygt hälften utfördes i privat regi. Resultatet blev nöjdare patienter, minskade köer och 3 procent högre produktivitet (Wohlin m.fl. 2012, 2016).
- Capio S:t Görans har högre produktivitet än jämförbara sjukhus (Stockholms Läns Landsting 2015). Även kostnaderna är lägre trots ett högre löneläge.
- Anekdoter tenderar att vara negativa för *Pay-for-performance* (P4P) men har bara testats i liten skala. Redan de begränsade försöken har dock minskat användningen av antibiotika (Fogelberg 2013; Ellegård m.fl. 2018).

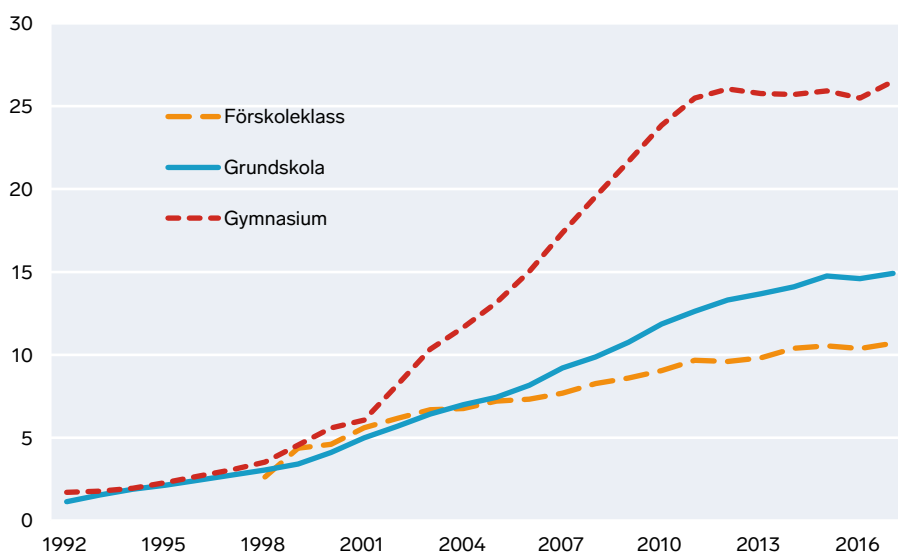
- LOV har gynnat alla genom ökad tillgänglighet, men starka grupper har gynnats mest (Vårdanalys 2015; Burström m.fl. 2017). I Stockholm, med en lägre grad av ersättning per individ (så kallad kapitation) och mer aktivitetsbaserad ersättning, har dock svaga socioekonomiska grupper gynnats i högre grad (Sveréus m.fl. 2018).

2.6 Skolan

Som bekant var motiven bakom friskolereformen 1992 att skapa konkurrens och erbjuda valfrihet i grundskolan (Prop. 1991/92:95). Året därefter utvidgades valfriheten även till gymnasieskolan (Prop. 1992/93:230). Med konkurrens skulle undervisningskvaliteten stärkas och kostnadskontrollen bli bättre; med valfrihet skulle mer makt ges till föräldrarna och eleverna, vilket i sin tur skulle skapa tryck på skolorna att bli bättre. Med andra ord kan man dela upp effekterna av reformerna på systemnivå – för skolsystemet som helhet – och på effekter för enskilda skolor.

Villkoren för skolpengen har ändrats något under åren men grunden från 1992 är i huvudsak oförändrad. Före 1992 förekom nästan inga privata skolor som finansierades med skattemedel. Gradvis ökade friskolorna sin andel av alla elever, men det är först efter millennieskiftet som det blir en markant ökning; se figur 4. För gymnasieskolor är uppgången särskilt påtaglig fram till mitten av 2010-talet, då kurvan planade ut.

Figur 4. Andel elever i friskolor, procent

Källa: Skolverket.

När Socialdemokraterna tog över regeringsmakten 1994 hade flera återställare varit möjliga. Även om retoriken tidvis var kraftig blev åtgärderna i praktiken milda, och i vissa fall till och med stödjande. I Prop. 1995/96:200, som presenterades av Göran Perssons regering, villkorades statliga pengar till att friskolor skulle medverka i offentliga utvärderingar och granskningar, vilket i grunden är rimliga krav. Därutöver framfördes att friskolor inte tilläts ta ut några extra avgifter. Det fanns även positiva ord om friskolors roll:

**Fristående skolor bidrar till en mångfald inom skolväsendet.
Mångfalden är i sig positiv och står inte i motsats till
likvärdighet eller god kvalitet ... Ett positivt inslag i de
fristående skolornas verksamhet är det ofta stora
föräldraengagemanget.
(Prop. 1995/96:200, s. 37.)**

Tillvägagångssättet med skolpeng bygger på lagstiftning och riktade pengar till kommunerna. Storleken på skolpengen till friskolor och möjligheten att ta ut avgifter reglerades i flera propositioner. Särskilt vissa frågor tenderar att återkomma:

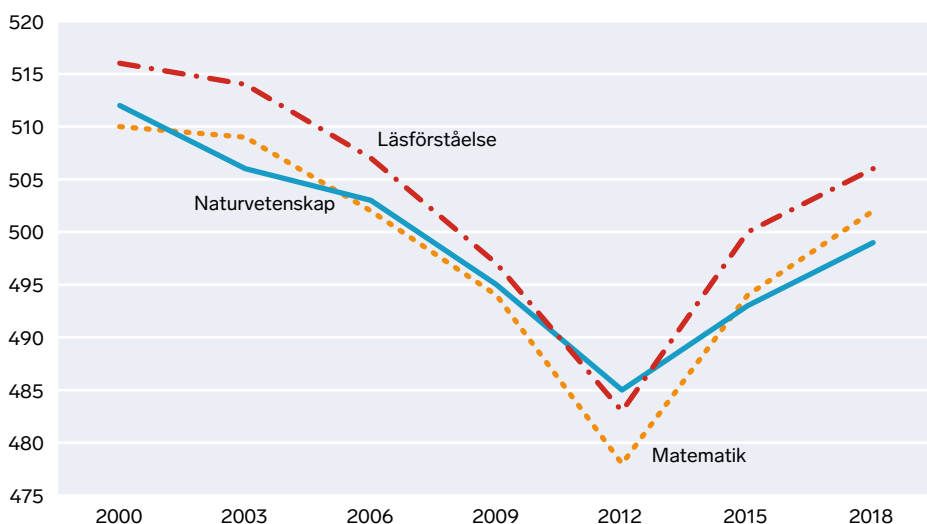
- villkoren för att en elev ska kunna ta med sig skolpengen utanför hemkommunen och vilket ansvar som i så fall åläggs hem- respektive bortakommunen
- de villkor som friskolor behöver uppfylla för att erhålla statsbidrag.

En annan sak som återkommer är att regeringen – oavsett färg – försöker påverka kommunerna med statsbidrag, utan att alltför direkt åsidosätta det lokala självstyret. Av 202 riktade statsbidrag i Budgetpropositionen för 2019 går 41 till utgiftsområde 16 (utbildning och universitetsforskning), varav de flesta till skolverksamhet. I budgetpropositionen för 2021 har det totala antalet riktade statsbidrag till samtlig regional och kommunal verksamhet minskat marginellt, till 197, varav 35 statsbidrag avser utgiftsområde 16. Ofta är det flera hundratals miljoner kronor, exempelvis 500 miljoner kronor för fler lärarassistenter 2020 eller ett likvärdighetsstöd på 4,9 miljarder kronor.

Skolan har påverkats kraftigt av andra faktorer

Under början av 2000-talet började de svenska PISA-resultaten från OECD att sjunka; se figur 5. Undersökningen mäter kunskaper i läsförståelse, naturvetenskap och matematik. Trots en del metodologiska brister är PISA en viktig undersökning. Det initiala fallet under 2000-talets början var bekymmersamt men få kunde ana att fallet var början på en kraftigt nedåtgående trend, som vände först efter 2012.

Friskolekritiker har ibland kopplat ihop fallet i de svenska PISA-resultaten med uppgången i andelen friskolor. En okulär jämförelse mellan figurerna 4 och 5 antyder visserligen att förloppen har skett ungefär samtidigt, men forskningen är ganska entydig om att orsakerna är andra (Böhlmark och Lindahl 2015; Heller Sahlgren och Sanandaji 2016).

Figur 5. Sveriges genomsnittliga PISA-resultat 2000–2018

Källa: OECD.

Att hitta definitiva orsaker till fallet i PISA är emellertid inte lätt, eftersom skolan har varit omgärdad av mängder av olika reformer och påverkats av samhällsutvecklingen i stort. Två huvudsakliga förklaringar till fallet i PISA kan särskiljas:

- en övergång till elevcentrerad undervisning och en uppluckring av kunskapskrav (Henrekson 2018; Henrekson och Wennberg 2022)
- en omfattande invandring från länder med lägre utbildningsnivå.

Vad gäller invandringen kan ungefär en tredjedel av fallet i PISA härledas till den ökade invandringen (Heller Sahlgren 2015). I PISA 2018 förbättrades de svenska resultaten, men tillförlitligheten har ifrågasatts då ovanligt många elever exkluderades från undersökningen (Henrekson och Wennström 2022, s. 47; Riksrevisionen 2021:12). Med fokus på enbart svenska elever och skolor har dock två tredjedelar av fallet sedan PISA 2000 återhämtats (Heller Sahlgren 2021).

När det gäller steg mot ökad elevcentrerad undervisning har förändringarna troligen skett gradvis och under en längre tid. Det fanns en bild av att den gamla auktoritära skolans tid var förbi. Mot den bakgrunden införde Göran Persson som skolminister 1991 betydande steg mot elevcentrerad undervisning. Även den borgerliga regeringen bidrog genom sitt beslut 1994. Men i stället för en reform med en försiktig omsvängning svängde pendeln kraftigt åt andra hållet där lärarens auktoritet försvagades och synen på kunskap nedgraderades (Henrekson och Wennström 2022; Wennström 2019).

Ersättningsnivån till friskolor

Ersättningsnivån till friskolor och de villkor som ska vara uppfyllda var återkommande ämnen i propositioner under 1990-talet, oavsett regeringens färg. När reformen infördes 1992 skulle ersättningen till friskolor vara minst 85 procent av den kommunala skolpengen, men den höjdes av Göran Perssons regering. Från 1997 är skolpengen densamma för friskolor och kommunala skolor:

**Likvärdiga ekonomiska villkor mellan kommunala och
fristående skolor är en förutsättning för en verklig valfrihet,
även för elever från ekonomiskt svaga grupper eller med
behov av särskilt stöd.
(Prop. 1995/96:200, s. 37.)**

Som förutsättning för att ha lika ekonomiska villkor framfördes samtidigt krav i propositionen på att inga extra avgifter fick förekomma (s. 52). Efter beslutet 1997 skedde inga större formella justeringar av skolpengen. *Utredningen om en mer likvärdig skola* (SOU 2020:28) hävdar att kommunala skolor får mindre pengar än friskolor givet uppdrag och elevernas socioekonomiska bakgrund. Som argument anförs att kommunala skolor har ett helhetsansvar som höjer kostnaderna: kommunen är ytterst ansvarig för att det ska finnas en skolplats till varje mantalsskrivet barn.

Beräkningarna för kostnader som följer av kommunernas myndighetsansvar har dock ifrågasatts och utredningens kalkyler är missvisande (Heller Sahlgren 2020a). Några antaganden är orimliga och vissa administrativa kostnader ha dubbelräknats. Sammantaget kan kommunala skolor i stället ha blivit överkompenserade under 2010-talet, även med hänsyn tagen till elevvariationen (Heller Sahlgren 2020b). Vissa kommuner minskar även den egna finansieringen när man får statsbidrag.

Skolfinansieringen vilar på enkla principer men blir i praktiken ändå komplicerad. En aspekt som sällan framkommer är att kommuner betalar extra medel för socioekonomiskt svaga barn. Det är en blandning av egna pengar och statsbidrag. För 2020 är statsbidraget för stärkt likvärdighet i skolan 4,9 miljarder kronor, och för åren därefter är budgeten cirka 6,2 miljarder kronor. I Statskontorets utvärdering av likvärdighetsbidraget framkommer att hälften av kommunerna omfördelar mindre än 5 procent till svaga elever, medan 10 kommuner omfördelar mer än 15 procent (Statskontoret 2020:11). Utvärderingen konstaterar att pengarna använts nästan fullt ut men att det ännu inte går att göra en bedömning av de långsiktiga effekterna. Effekterna av stödet är svåra att isolera från andra insatser.

Trots stora extra resurser för att kompensera för svag socioekonomi i skolan finns inga utvärderingar som visar att resultaten har förbättrats. Det finns ingen samlad bild av stödet från offentlig sektor.

Statskontorets utvärdering handlar enbart om statens stöd, men kommuner använder även egna medel till omfördelning och för några handlar det om betydande belopp. Det finns ingen samlad bild av det totala stödet för svag socioekonomi från offentlig sektor, men för några kommuner är det stora belopp. Malmö stad betalade 2019 exempelvis ett 25-procentigt ”strukturstöd” för barn med svag socioekonomi ovanpå skolpengen (exklusive lokalersättning).⁴ Men det finns även kommuner där nästan inget extra stöd delas ut.

⁴ Kalkylen gäller för barn i årskurs 9 år 2019, se <https://malmo.se/Service/For-verksamhetsutovare/For-fristaende-grundskolor/Tillaggsbelopp-och-ersattningar-till-fristaende-grundskolor-och-grundsarskolor.html>

Att kompensera för socioekonomi är rimligt. De flesta delar nog synen att skolan ska ge goda förutsättningar för alla och att det genom hårt arbete ska gå att nå framgång i skolan –och i livet. Det finns emellertid två problem med dagens system:

- 1) Det saknas transparens om hur stor compensationen är, vilket gör att jämförelser som inte beaktar detta riskerar att vara missvisande.
- 2) Om skolan har en dålig rektor är det troligt att mer pengar har liten effekt.

Segregationen drivs i huvudsak av boendesegregation och invandring

Under 2020 har debatten om segregation aktualiserats genom *Utredningen om en mer likvärdig skola* (SOU 2020:28). I utredningen konstateras att skolsegregationen har ökat kraftigt de senaste 20 åren. I flera debattsidor hävdas att den ökade andelen friskolor är det som drivit på segregationen. Forskningen ger dock en annan bild. Även *utredningen* tillstår att:

**En betydande del av den ökade skolsegregationen sedan 1990-talets början verkar emellertid kunna hänföras till det segregerade boendet.
(SOU 2020:28, s. 196.)**

**Segregationen i skolan är i stora delar en fråga om politiska beslut rörande bland annat bostadspolitik, kollektivtrafik, skolors etablering och urvalsgrunder vid skolval men också en fråga om enskilda personers och familjers val av bostad och skola.
(SOU 2020:28, s. 207.)**

SOU 2020:28 hänvisar ofta till forskningen och det finns några studier på svenska data. En studie finner att cirka 70 procent av segregationen i Sverige består av boendesegregation och resterande del från det fria skolvalet (Holmlund m.fl. 2019). Ofta är det högutbildade föräldrar eller de med starkare socioekonomisk status som gör aktiva skolval.

Riksrevisionen har granskat de riktade statsbidragen för likvärdighet och kommit fram till att de snarare har haft *motsatt* effekt:

**Riksrevisionen konstaterade 2014 att det inte är de huvudmän som behöver bidragen mest som söker dem i första hand, vilket gjort att bidragen snarare har förstärkt likvärdighetsproblemen i skolan i stället för att motverka dem. Granskningen visade att skolor med låga kunskapsresultat i årskurs 9 generellt tog emot statsbidrag i mindre utsträckning än skolor med höga kunskapsresultat.
(Riksrevisionen 2017:30, s. 11.)**

De flesta delar nog uppfattningen att segregation är dåligt för samhället. Frågan är dock vilka verktyg som är effektiva för att åstadkomma en förbättring.

Forskningen om effekter av privatisering av skolan kan sammanfattas som följer:

- En övergripande slutsats är att den ökade konkurrensen genom friskolor har ökat produktiviteten som helhet i grundskolan, i såväl privat som kommunal regi (Heller Sahlgren 2021; Heller Sahlgren 2018a; Böhlmark och Lindahl 2015; Sandström och Bergström 2005). Eller annorlunda uttryckt, friskolorna har bidragit till att höja elevresultaten utan ökade kostnader.
- Friskoleelever i grundskolan får bättre resultat, även när man kontrollerar för socioekonomisk sammansättning (Holmlund m.fl. 2019). Eller annorlunda uttryckt, betygen på nationella prov förbättras *mer* än vad man hade kunnat vänta sig för elever i friskolor. Friskoleelever är också nöjdare (Skolinspektionen 2017; Heller Sahlgren 2018b).
- I gymnasieskolan är resultaten för friskolor mer blandade: å ena sidan är man bättre på att slutföra studierna och läsa vidare på universitet, å andra sidan visar studier som utgår från externt rättade prov att betygsinflationen är högre och att resultaten är något sämre (Vlachos 2019; Tyrefors Hinnerich och Vlachos 2017).
- Elever i *Internationella Engelska Skolan* och *Kunskapsskolan* gör bättre ifrån sig vid nationella test i årskurs 9 (engelska, matematik och svenska) än vad som skulle ha förväntats givet deras testresultat i årskurs 6 och socioekonomiska bakgrund (Heller Sahlgren och Jordahl 2020a och b). Effekterna är än mer markerade för elever med lågutbildade föräldrar och elever med utländsk bakgrund.
- Det finns ingen evidens för *cream-skimming* i grundskolan, men det finns tecken på subtil diskriminering där friskolor visade sig mindre benägna än kommunala skolor att svara på e-post där barnen uppgavs ha antingen adhd eller typ 1-diabetes (Ahmed m.fl. 2020). Vad gäller antagningsbesked fanns dock ingen skillnad. Föräldrabakgrund har inte heller blivit viktigare när andelen friskolor ökat (Holmlund m.fl. 2014; Holmlund 2015; Heller Sahlgren 2017b).
- Segregationen har ökat (Hedström m.fl. 2018; Yang Hansen och Gustafsson 2016) men det beror i huvudsak på boendesegregation (Lindbom 2010; Nordström Skans och Åslund 2010; Böhlmark m.fl. 2016; Edmark 2018). I en studie förklaras segregationen till 70 procent av boende och 30 procent av friskolor (Holmlund m.fl. 2019). Friskolor etablerar sig i huvudsak i områden där det finns en stor andel invandrare eller där föräldrarna har en hög utbildning (Angelov och Edmark 2016).

3. Saker som Lindgrens rapport har utelämnat

3.1 Resurser i välfärden har inte minskat

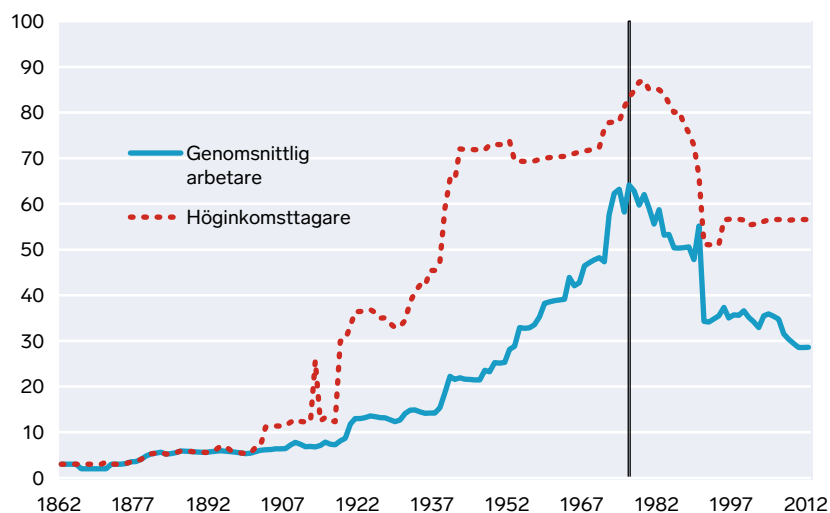
Lindgren inleder rapporten med påståendet att det har skett en central förändring mellan resurser och behov efter valfrihetsreformerna på 1990-talet. Mer konkret hävdar Lindgren att resurserna har minskat till följd av att skatten har sänkts, och det samtidigt som den åldrande befolkningen medför ökade vård- och omsorgsbehov:

Den påtagligt sänkta skattekvoten har inneburit så gott som genomgående resursproblem, ofta stora sådana. (Lindgren 2021, s. 13.)

Påståendet är ganska typiskt för rapporten: en slarvig blandning av sanningar, halvsanningar och felaktigheter. Att vårdbehoven ökar är klarlagt i många sammanhang, men i övrigt är utgångspunkten vilseledande.

Skattekvoten har minskat, men det som rapporten utelämnar är de växande samhälls-ekonomiska problemen på 80-talet för arbete och finansieringen av välfärden som föranledde skattesänkningarna. När Astrid Lindgren 1976 skrev sin kända satir om *Pomperipossa i Monismanien* var marginalskaften 64 procent för en genomsnittlig arbetare. Den skulle fortsätta att stiga några år till innan systemet reformerades. För de med inkomster över två tredjedelar av medianinkomsten nådde marginalskaften en kulmen på 87 procent 1979; se figur 6.

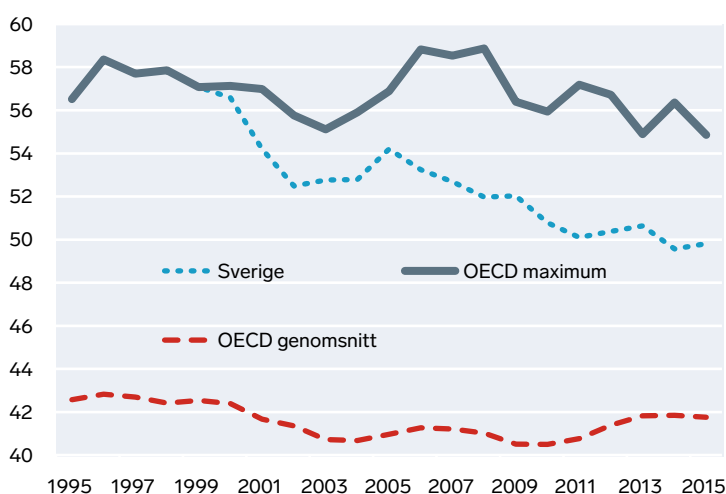
Figur 6. Marginalskafter för arbetare och höginkomsttagare 1862–2012

Källa: Henrekson och Stenkula (2015).

Skattetrycket i Sverige var unikt högt bland de utvecklade länderna; se figur 7. Innan reformerna på 1990-talet hade Sverige under ett antal år haft *högst* skattetryck i OECD. Skattepolitiken och de makroekonomiska obalanserna ledde till stor skada för svensk ekonomi. Ett uttryck för detta är Sveriges stora fall i den så kallade välfärds-*ligan*, som mäter köpkraftskorrigerad BNP per capita. År 1974 hade Sverige en position bland den övre tredjedelen av OECD-länder, men föll i ranking till under genomsnittet 1992 – en dramatisk försämring.⁵

Figur 7. Skatter som andel av BNP, procent

Källa: OECD.

Det är inte heller sant att det är färre resurser på välfärden jämfört med innan 1990-tals- reformerna. Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) publicerar regelbundet rapporter om det ekonomiska läget i kommunsektorn. En äldre studie visar att välfärdskostnaderna under 1985–2005 har ökat med i genomsnitt 1 procent *mer* per år än det som förklaras av ändrad demografi (Börjesson 2008). Även i en delrapport till *Framtidskommissionen* framgår ungefär samma storleksordning för standardökningen i välfärden under 1980–2007 *utöver* de demografiskt betingade förändringarna (Blix 2013, s. 162).

Samma gäller även i modern tid. Från ekonomirapporten från oktober 2021 framgår att den totala volymökningen i kommunerna under perioden 2012–2020 har varit drygt 1 procent (SKR 2021a). Åren 2018–2020 har tyngts något av flyktingmottagande och invandring, men prognosen för det gångna året är en ökning med 1,6 procent och för 2022 1,7 procent. Vad gäller sjukvården visar rapporten från SKR att kostnadsvolymer i välfärden har ökat med knappt 3 procent i snitt per år under 2010–2020 (SKR 2021).

⁵ Under 1970 och 80-talen var Sverige ungefär på plats 8 i den så kallade välfärds-*ligan*, det vill säga 7 länder hade högre BNP per capita än Sverige korrigerat för köpkraft. 1992 hade Sverige fallit till plats 15, vilket då var under OECD genomsnittet, se Blix (2017, Figur 2.6).

Ibland påstås att välfärden har minskat som följd av skattesänkningar, men det stämmer inte. Resurserna till välfärden har ökat sedan 1980-talet utöver kostnaderna från demografiförändringar. Däremot har generositeten i transfereringssystemen minskat för att öka drivkrafterna till arbete.

Satsningarna på välfärden har således ökat under flera decennier. Ibland förväxlas detta med åtstramningen i transfereringssystemen som Alliansen genomförde 2006–2014 för att återställa arbetslinjen.

3.2 Effektiva kommuner och benchmarking

De flesta delar nog uppfattningen att varje skattekrone ska användas sparsamt och till bäst effekt. Ett motiv till att införa valfrihet och öppna för privata utförare i välfärden var att konkurrensutsättningen skulle leda till bättre resultat och större kostnadspress.

I en rapport från Svenskt Näringsliv presenteras effektivitetspotentialen i grundskolan och äldreomsorgen, de två områden som medför mest kostnader (Morin 2021). Genom att jämföra resultaten från 72 *föredömeskommuner* med övriga kommuner går det att indikera en storleksordning på hur mycket effektivare verksamheterna skulle kunna bedrivas. Besparingspotentialen i grundskolan uppskattas av Svenskt Näringsliv till drygt 7 miljarder kronor och i äldreomsorgen till drygt 10 miljarder kronor (Morin 2021 s. 11).

Rapporten presenterar även ett antal faktorer som kännetecknar föredömeskommunerna, däribland:

- få och tydliga mål
- avgränsade mandat och tydliga beslutsstrukturer
- budget som utvecklas i dialog med verksamheten
- god uppföljning av resultaten
- stabilitet och kontinuitet för att undvika hög personalomsättning
- realistiska målsättningar och förmåga att prioritera
- restriktivitet i skattetrycket och stram resurshållning.

3.3 Effektivitet från internationella studier

I forskningen finns flera studier som jämför hur mycket man får ut från resurser på välfärden i olika länder, givet ambitionsnivån. Som framgår från tabell 1 placerar en forskningsstudie Sverige bland de länder som har goda resultat för offentlig sektor men med låg effektivitet. Resultatet kommer från en jämförelse av vad ett land åstadkommer i olika delar i välfärden, exempelvis livslängd i befolkningen eller elevers resultat i OECD:s PISA-undersökning, med hur mycket resurser som sätts in. Sedan vägs de enskilda delarna ihop till en helhet för varje land. Även om det finns vissa mätsvårigheter och statistisk osäkerhet som försvårar tolkningen, är resultatet för Sverige stabilt. Att Sverige har låg effektivitet innebär att kostnaderna för att uppnå resultaten är högre än för andra länder, givet den valda ambitionsnivån. Sverige

borde kunna få mer välfärd för samma pengar alternativt samma välfärd till en lägre kostnad (Morin 2021; Blix 2013).

Tabell 1. Prestation i offentlig sektor och effektivitet 2009–2013

Prestation	Låg effektivitet	Hög effektivitet
Låg prestation	Danmark, Finland, Grekland, Italien, Portugal, Spanien	Irland, Japan, USA
Hög prestation	Frankrike, Sverige	Kanada, Luxembourg, Nederländerna, Norge, Schweiz, Storbritannien, Tyskland, Österrike

Källa: Afonso och Kazemi (2017).

3.4 Välfärdsbrott

Personlig assistans

Lindgren (2021) diskuterar hur privatiseringen har lett till ökat fusk från oseriösa och kriminella aktörer. Inom den personliga assistansersättningen finns många seriösa bolag, men dessvärre har branschen även tilldragit sig fusk och ekonomisk brottslighet. Flera uppskattningar har gjorts av omfattningen på fusk, däribland en studie från Socialdepartementet som redovisat att omfattningen kan vara omkring 4 miljarder kronor (Svensson 2018; Kallin 2018). Ett flertal myndigheter har i en gemensam analys kartlagt missbruk av arbetstillstånd kopplat till assistansersättningen (Nationellt Underrättelsecentrum OLLE 2020):

- Arbetstillstånd inom personlig assistans utnyttjas för bedrägerier, illegal migration, arbetskraftsexploatering och brukarimport.
- Kopplingar finns till organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism.

Fusket hade kunnat motverkas genom kontroller av assistansbolag, kravprofil för utförarna samt bättre samverkan mellan myndigheter. Det är ytterst märkligt att ekonomisk brottslighet döljs av sekretessregler ämnade åt att upprätthålla den personliga integriteten.

Andra välfärdsbrott

Förtroendet för välfärden kan skadas av förekomsten av alla former av missbruk. Lindgrens rapport begränsar sig till privata aktörer och diskuterar inte annat missbruk och fusk i välfärden. På en övergripande nivå utgör privata aktörer cirka 17 procent av kostnaderna för den skattefinansierade välfärden. Den största delen sker därmed alltjämt i offentlig regi. Principiellt borde det vara viktigt att stävja allt fusk, såväl i den skattefinansierade välfärden som i de statliga bidragssystemen. En sådan diskussion saknas i Lindgrens rapport.

4. Slutsatser

Ambitionen med Anne-Marie Lindgrens rapport är att vara pedagogisk och redovisa såväl forskningsresultat som statistik på ett lättöverskådligt sätt. Rapporten försöker göra ett bokslut över kunskaperna om effekterna av vinst och valfrihet i välfärden. Rapporten hävdar att privatiseringen har lett till lägre kvalitet, ökad segregering och högre kostnader. Många av påståendena är emellertid direkt felaktiga. Rapporten är bristfälligt underbyggd och slarvig. Den utgör en missvisande bild av kunskapsläget och har utelämnat många studier som inte stödjer hennes påståenden. Också kostnaderna har minskat till följd av privatiseringen, även om antalet studier är färre. Tvärt emot påståendena i rapporten har inte heller de samlade resurserna till välfärden krympt sedan 1990-talet. Genomgående har satsningarna på välfärden varit högre än den demografiskt betingade kostnaden.

Appendix. Urval av påståenden från Anne-Marie Lindgrens rapport

Nr	Område	Påstående	Kommentar
1	Allmänt	"Den påtagligt sänkta skattekvoten har inneburit så gott som genomgående resursproblem, ofta stora sådana" (s. 13).	Fel. Skattekvoten har sänkts och resurserna i välfärden har ökat de senaste decennierna, utöver de demografiskt betingade kostnaderna. Även kvaliteten har ökat. Se huvudtexten.
2	Allmänt	"Samtidigt med att skattekvoten sänkts har behoven vuxit inom nästan alla skattefinansierade sektorer" (s. 13).	Delvis rätt. Den åldrande befolkningen medför ökade kostnader, men det har ändå skett en standardhöjning i välfärden (Börjesson 2008; Blix 2013; SKR 2021a).
3	Allmänt	"Varken svenska eller internationella studier kan dock belägga några systemförbättrande effekter som följd av just privatiseringar" (s. 15); "Konkurrensen mellan offentliga och privata aktörer antogs leda till att kvaliteten skulle öka inom hela den offentliga sektorn ... inga av de övergripande studier ... kunnat belägga några sådana generella effekter" (s. 34).	Fel. Blix och Jordahl (2021) sammanfattar slutsatserna av privatisering inom äldreomsorgen (10 studier), sjukvården (23 studier) och skolan (30 studier). Den övergripande slutsatsen är att kvaliteten blivit högre, tillgängligheten har förbättrats samt kostnaderna blivit lägre. Några studier pekar ut problemområden; främst bland dessa är betygsinflation och fusk inom assistansersättningen. Betygsinflationen hade kunnat undvikas om det funnits externt rättade nationella prov.
4	Allmänt	"Något som, på tvärs mot teorierna om de ekonomiska incitamentens avgörande roll, visar att det är fler faktorer än enbart lön som avgör valet av anställning" (s. 21).	Missvisande. Det är självklart att det finns andra saker än lön som spelar roll, men sambanden mellan inre och yttre drivkrafter är komplexa. Det finns forskning som visar att offentligt anställda tenderar att vara mer altruistiska men samtidigt mer riskobenägna (Blix och Jordahl (2021, s. 157–58). Policyslutsatserna från detta är dock inte självklara. Det finns tecken på att de anställdas påverkan från vinstmotivet är begränsad och att det snarare handlar om att välja den sektor som är mer förenlig med de inre drivkrafterna (Blix och Jordahl 2021, s. 158).
5	Allmänt	"Mönstret med sänkta personalkostnader [för privata utförare] genom lägre bemanning eller lägre utbildningskrav på personalen syns på flera håll" (s. 24).	Mer komplext och saknar belägg. Lägre personaltäthet är inte samma sak som sämre kvalitet. Resultaten påverkas även av managementkvalitet och av den support som finns att tillgå. Ofta specificerar kommunens avtal vilken bemanning som ska finnas. Effekt av personaltäthet måste mätas tillsammans med kvalitet. Inom äldreomsorgen finner forskningen att kommunal regi har högre stukturkvalitet (byggnader och personaltäthet) medan privata har högre processkvalitet (mat och uppföljning); se Blix och Jordahl (2021, s. 112–13).
6	Allmänt	"Kvaliteten i en verksamhet ... inte alltid lätt att mäta" (s. 28).	Delvis sant. Att det är svårt att mäta betyder inte att det inte bör göras. En central slutsats i Blix och Jordahl (2021) är att det är viktigt att mäta utfall, som brukar-nöjdhet, betyg, livslängd etc. I boken sammanfattas resultatet av 60 studier.

Nr	Område	Påstående	Kommentar
7	Allmänt	"... men den privata sektorn uppvisar oförnekligt fler av de faktorer som skapar stress" (s. 31).	Saknar referens till påståendet. Totalt sett tillhör vård- och omsorgsanställda, oavsett driftsform, de mest sjukskrivna yrkesgrupperna i samhället. Även när man kontrollerar för strukturella faktorer är offentligt anställda inom välfärden mer sjukskrivna än motsvarande personal i privat sektor (Rethink 2019). Sjukfallsrisken är lägre hos de små företagen och lägre i privat sektor (Vårdföretagarna 2021, s. 35).
8	Allmänt	"Både inom skolan och vården har vi därför fått en omfördelning av resurser som på det hela taget missgynnar glesbygd, mindre tätorter och socioekonomiskt svaga grupper" (s. 37).	Missvisande. Genom omfattande statsbidrag och riktade stöd ökar skolpengen för svaga socioekonomiska grupper.
9	Allmänt	"Privatiseringarna har lett till en mer splittrad och mindre kostnadseffektiv organisation" (s. 37).	Missvisande. Det finns visserligen få studier om kostnader, men de visar tvärtom att kostnaderna har minskat för samma vårdkvalitet, exempelvis Stockholms Läns Landsting (2015). Wohlin m.fl. (2016) visar att höftledsoperationer har minskat i kostnader trots ökad volym, samtidigt som komplikationerna blev färre.
10	Allmänt	"Så lika uppenbart leder de lönsamhetskrav som aktiebolag arbetar under till att de inriktar verksamheten mot dels de marknader där kundunderlaget är stort, dels de mindre kostnadskrävande grupperna på dessa marknader" (s. 61).	Det finns ingen evidens för cream-skimming i grundskolan, men det finns tecken på viss subtil diskriminering där friskolor var mindre benägna än kommunala skolor att svara på e-post där barnen uppgavs ha antingen adhd eller typ 1-diabetes (Ahmed m.fl. 2020). Vad gäller antagningsbesked fanns dock ingen skillnad. Föräldrabakgrund har inte heller blivit viktigare när andelen friskolor ökat (Holmlund m.fl. 2014; Holmlund 2015; Heller Sahlgren 2017b). Friskolor är mer benägna att lokalisera till områden med högre andel invandrare (Angelov och Edmark 2016).
11	Sjukvård	"Förlossningsvården ... hårt pressad av personalbrist" (s. 24–25).	Inte relaterat till privatiseringar. Förlossningsvården är i offentlig regi och separat från frågan om privatisering i välfärden.
12	Sjukvård	"Kostnader för de privata nätläkarmottagningarna har ökat snabbt ... kostnadsökningen motsvaras inte av kostnadsminskningar någon annan stans; nätläkarna har inte avlastat vården i övrigt" (s. 27).	Missvisande. Om ett digitalt vårdbesök ersätter ett fysiskt vårdbesök blir kostnaden lägre för samhället, men om den spär på värdefterfrågan kan kostnaden bli högre beroende på olika faktorer, däribland omfattning och orsak till besök. Det är dock viktigt att inkludera den totala samhällsekonomiska kostnaden för fysisk och digital vård, exempelvis värdet av förebyggande insatser som minskar risken för allvarlig sjukdom samt resekostnader och arbetsfrånvaro (Blix och Levay 2018). I forskningen råder oenighet kring betydelsen av digital vård (Ellegård och Kjellson 2019; Blix och Ekman 2019). Från data är det klarlagt att det totala antalet besök i primärvården har minskat gradvis under 2014–2018 samtidigt som andelen digitala vårdbesök har ökat (SKR 2021b). Under 2019–2020 ökade antalet primärvårdsbesök men var alltså under nivån från 2014; siffror för 2021 är ännu ej publicerade. Enligt Vårdanalys (2022) har det skett besök som annars inte hade blivit av, men det är oklart om det skett någon substitution från fysisk till digital vård. Det är ofta yngre och boende i städer som utnyttjar digital vård (Blix och Jeansson 2019). Under första delen av pandemin ökade antalet digitala vårdmöten hos äldre markant (Blix och Farrokhnia 2020).
13	Sjukvård	"De privata nätläkarstationerna har byggts upp för att dra maximal nytta av dagens ersättningsregler, inte för att tillföra digital kompetens till sjukvården i övrigt" (s.28).	Missvisande. Nätläkare har behandlat patienter digitalt och har drivit på en utveckling som annars varit långsam. Att ersättningsystemet är märkligt har mer att göra med att vården är organiserad i regioner (Blix och Levay 2018).

Nr	Område	Påstående	Kommentar
14	Sjukvård	"... personliga assistansen ... organiserat fusk i företagsform" (s. 28).	Förekommer. Finns dokumenterat i flera rapporter (Svensson 2018; Kallin 2018; Nationellt Underrättelsecentrum OLLE 2020).
15	Sjukvård	"ökat efterfrågan på sjukvård ... socio-ekonomiskt starka grupper har gynnats mest" (s. 36).	Missvisande. I Stockholm har socioekonomiskt svaga grupper gynnats mest genom högre tillgänglighet (Sveréus m.fl. 2018). I andra regioner visar flera studier att samtliga grupper har gynnats av LOV, även om starka socioekonomiska grupper har gynnats mest (Burström m.fl. 2017; Glenngård 2015). Ingen systematisk diskriminering mot svaga grupper (Edmark m.fl. 2014).
16	Skola	"Flera studier visar samtidigt att fristående skolor tenderar att sätta betyg litet i överkant" (s.25).	Sant. Hade kunnat undvikas om det fanns externt rättade nationella prov.
17	Skola	"... [kapital]kostnaden för att få privata ägare att driva en skola, bör väl rimligen tas med i beräkningen av kostnadseffektiviteten i ett privat system" (s. 26).	Såväl friskolor som kommunala skolor har overhead-kostnader som bör beaktas. Åstrandutredningen (SOU 2020:28, s. 475–495) har dock kritiserats för att inte ta hänsyn till avvikelser i andelen elever som går i friskolor i hemkommunen (Heller Sahlgren, 2020a). Tvärtom beräkningarna i SOU 2020:28 kan kommunala skolor ha överkompenserats för kostnader från elevvariation (Heller Sahlgren 2020a).
18	Skola	"skolan ... saknas tillförlitliga mätmetoder... Betyg är inte en sådan" (s. 29).	Det finns problem med betyg men de ska inte överdrivas. Dessutom finns PISA (från OECD), TIMSS och PIRLS (från IEA); se Blix och Jordahl (2021, s. 117).
19	Skola	"Utbildningsnivå och personaltäthet ... centrala ... lärartäthet är i genomsnitt lägre i vinstdrivande skolor" (s. 29–30).	Missvisande. Personaltäthet är inte samma sak som kvalitet. Måste utvärderas samlat.
20	Skola	"Ett antal studier av skolvalet visar samstämmigt att själva elevsammansättningen spelar roll" (s. 33).	Missvisande. Självklart är sammansättningen betydelsefull men den beror i huvudsak på bostadsområdet (Holmlund m.fl. 2019). Se även kommentar nr 22.
21	Skola	"friskolornas framväxt i tid sammanföll med flera decenniers nedgång i internationella studier ... inte kausalt ... friskolorna ... kunde inte upphäva, eller ens motverka, effekterna av dessa andra faktorer... de nyare, växande koncernbildningarna visat ett intresse ... skolor i de områdena via de socioekonomiska tilläggen i praktiken har större elevsättningar" (s. 35).	Fel. Angelov och Edmark (2016) finner att friskolor oftare etableras i områden med hög invandartäthet; vinstdrivande skolor uppvisar ingen tendens att etablera sig i områden med större förväntad skolpeng eller lägre kostnader (Blix & Jordahl 2021).
22	Skola	"De fristående skolorna har bidragit till ökad skolsegregation och till minskad likvärdighet inom grundskolan" (s 36).	Den ökade segregationen i samhället beror i huvudsak på boendesegregation (Lindbom 2010; Nordström Skans och Åslund 2010; Böhlmark m.fl. 2016; Edmark 2018). I en studie förklaras segregationen till 70 procent av boende och 30 procent av friskolor (Holmlund m.fl. 2019). Friskolor har i genomsnitt högre mervärde än kommunala skolor även när hänsyn tas till elevsammansättning (SOU 2019:65, s. 253). Friskolor etablerar sig i huvudsak i områden där det finns en stor andel invandrare eller där föräldrarna har en hög utbildning (Angelov och Edmark 2016). Ingen evidens att vinstdrivande friskolor väljer att etablera sig där vinsten förväntas vara högst (Angelov och Edmark 2016). Enligt en analys skulle den etniska segregationen ha ökat medan den socioekonomiska skulle ha minskat jämfört med dagens situation om alla barn hade varit tvungna att gå i de lokala kommunala skolorna (Hedström och Mutgan 2021).

Nr	Område	Påstående	Kommentar
23	Äldreomsorg	"Äldreomsorgen är ett högaktuellt exempel ... kommunala besparingskrav och vinstkrav – påverkar kvaliteten till det sämre. Inte minst blev det plågsamt tydligt under coronapandemin" (s. 24).	Missvisande. Resurserna har ökat till äldreomsorgen. Krav på effektivitet är inte samma sak som besparingskrav. Konkurrensutsättning har medfört ökad livslängd i särskilt boende (Bergman m.fl. 2016). Kommunal äldreomsorg har högre strukturkvalitet, medan privata har högre processkvalitet (Broms m.fl. 2018, Stolt m.fl. 2011, Winblad m.fl. 2017). Ingen skillnad i kvalitet mellan kommuner som infört LOV och övriga (Jordahl och Sundén 2016; SOU 2014:2). Mer nöjda brukare i hemtjänsten med LOV (Bergman m.fl. 2018). I en av Coronakommissionens underlagsrapporter konstateras att driftsform – privat eller kommunal – saknade betydelse för smittorisk och dödsfall i covid-19 (Broms m.fl. 2021, s. 3).
24	Äldreomsorg	"... bristerna i samordning mellan kommun och region när det gäller vård- och omsorgsboendena" (s. 27).	Ett välkänt problem men har inget med privatiseringen att göra.
25	Äldreomsorg	"De många företagen inom hemtjänsten innebär också en mindre effektiv användning av personalens tid. Den totala tiden för förflyttning mellan olika hemtjänstmottagare ökar, när personal från flera olika utförare rör sig över stora områden" (s. 27).	Saknas evidens för påståendet. Vissa kommuner betalar hemtjänstpersonal för utförd tid, och det varierar kraftigt huruvida restid är inkluderat eller inte.

Referenser

Afonso, António och Mina Kazemi (2017). "Assessing Public Spending Efficiency in 20 OECD Countries" i *Inequality and Finance in Macrodynamics*, Bettina Bökemeier och Alfred Greiner (ed.), s. 7–42. *Dynamic Modeling and Econometrics in Economics and Finance*, vol. 23. Springer.

Ahmed, Ali, Mats Hammarstedt och Karl Karlsson (2020). "Do Swedish Schools Discriminate against Children with Disabilities?". *Research Institute of Industrial Economics*. IFN Working Paper No. 1330.

Angelis, Jannis och Henrik Jordahl (2014). *Att styra och leda äldreomsorg: Hur går det till och vad kan förbättras?* Stockholm: SNS Förlag.

Angelov, Nikolay och Karin Edmark (2016). *När skolan själv får välja – en ESO-rapport om friskolornas etableringsmönster*. Stockholm: Wolters Kluwers. 2016:3. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.

Arnhög, Mats Anne-Marie Pålsson, Daniel Suhonen och Sten Svensson. (2017). "Nej till aktiebolagsskolor ingen höger-vänster fråga." *Dagens Nyheter Debatt*. 17 mars 2017. <http://www.dn.se/debatt/nej-till-aktiebolagsskolor-ingen-hoger-vansterfraga>. Åtkomst: 3 augusti 2017.

Bergh, Andreas (2014). *Sweden and the Revival of the Capitalist Welfare State*. Edward Elgar: Cheltenham, UK and Northampton, MA.

Bergman, Mats, Per Johansson, Sofia Lundberg, och Giancarlo Spagnolo (2016). "Privatization and Quality: Evidence from Elderly Care in Sweden". *Journal of Health Economics* 49: s. 109-119. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jhealeco.2016.06.010>.

Bergman, Mats, Henrik Jordahl, and Sofia Lundberg (2018). "Choice and Competition in the Welfare State: Home Care as the Ideal Quasi-Market". *Research Institute of Industrial Economics*. IFN Working Paper No. 1213.

Blix, Mårten och Henrik Jordahl (2021). *Privatizing Welfare Services – Lessons from the Swedish Experiment*. Oxford University Press: Oxford UK.

Blix, Mårten och Nasim Farrokhnia (2020). "Kan digitaliseringen rädda vården?" *Kvartal*. <https://kvartal.se/artiklar/kan-digitaliseringen-radda-varden/>. Åtkomst: 10 mars 2022.

Blix, Mårten och Johanna Jeansson (2019). "Telemedicine and the welfare state: the Swedish experience." Kapitel 2 i Larsson, Anthony and Robin Teigland (eds.) *Digital Transformation and Public Services – Societal Impacts in Sweden and Beyond*. Routledge. Open access.

- Blix, Mårten och Björn Ekman (2019). ”Studien välkomnas, men analysen har metodologiska svagheter.” *Läkartidningen*. <https://lakartidningen.se/Opinion/Debatt/2019/11/Farsk-studie-om-natlakare-lider-av-metodologiska-svagheter/>. Åtkomst: 10 mars 2022.
- Blix, Mårten och Charlotta Levay (2018). ”Operation digitalisering – En ESO rapport om hälso- och sjukvården.” *Expertstudier i Offentlig Ekonomi*. Finansdepartementet. 2018:6. https://eso.expertgrupp.se/rapporter/2018_6_operation_digitalisering/. Åtkomst: 10 mars 2022.
- Blix, Mårten (2017). *Digitalization, Immigration and the Welfare State*. Edward Elgar. Cheltenham, UK och Northampton, MA, USA.
- Blix, Mårten (2013). *Framtidens välfärd och den åldrande befolkningen*. Delbetänkande från Framtidskommissionen. Statsrådsberedningen. Ds. 2013:8. Fritzes: Stockholm.
- Bloom, Nicholas, Renata Lemos, Raffaella Sadun, och John Van Reenen (2015). ”Does Management Matter in Schools?” *Economic Journal* 125 (584): sid. 647–67.
- BP (2019). Budgetpropositionen för 2019. Prop. 2018/19:1. *Finansdepartementet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2018/11/prop.-2018191/>. Åtkomst: 20 februari 2022.
- Broms, Rasmus, Carl Dahlström och Marina Nistotskaya (2021) ”Provider ownership and service quality – Evidence from Swedish Residential Care Homes.” *The Quality of Government Institute, University of Gothenburg*. Working Paper No. 2021:7.
- Broms, Rasmus, Carl Dahlström, och Marina Nistotskaya (2018). ”Marketization and the Quality of Residential Elderly Care in Sweden.” *The Quality of Government Institute, University of Gothenburg*. Working Paper No. 2018:7.
- Broms, Rasmus, Carl Dahlström, Jenna Najar och Marina Nistotskaya (2021). ”Driftsform, personalsammansättning och storlek: Om strukturella faktorer och risk att smittas av och dö i covid-19 vid särskilt boende för äldre i Sverige.” *Underlagsrapport till SOU 2021:89 Sverige under pandemin*. Stockholm.
- Burström, Bo, Kristina Burström, Gunnar Nillson, Göran Tomson, Margaret Whitehead, och Ulrika Winblad (2017). ”Equity Aspects of the Primary Health Care Choice Reform in Sweden – a Scoping Review.” *International Journal for Equity in Health* 16 (29). doi: 0.1186/s12939-017-0524-z.
- Böhlmark, Anders, och Mikael Lindahl (2015). ”Independent Schools and Long-Run Educational Outcomes: Evidence from Sweden’s Large-Scale Voucher Reform.” *Economica* 82 (327): s. 508–551.
- Böhlmark, Anders, Helena Holmlund, och Mikael Lindahl (2016). ”Parental Choice, Neighbourhood Segregation or Cream Skimming? An Analysis of School Segregation after a Generalized Choice Reform.” *Journal of Population Economics* 29 (4): s.1155–1190.

- Börjesson, Per-Lennart (2008). Valfärdsmysteriet? – Kommunsektorns utveckling 1980–2005. Sveriges Kommuner och Landsting.
- Edmark, Karin (2018). ”Hur bemöter vi den ökade skolsegregationen?” FORES Policy Brief 2018:5.
- Edmark, Karin, Markus Frölich, och Verena Wondratschek (2014). ”Sweden’s School Choice Reform and Equality of Opportunity.” *Labour Economics*. 30: s. 129–142.
- Ellegård, Lina Maria och Gustav Kjellson (2019). ”Nätvårdsanvändare i Skåne kontaktade oftare vårdcentral.” *Läkartidningen*. <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/artiklar-1/originalstudie/2019/10/natvardsanvandare-i-skane-kontaktade-oftare-vardcentral/>. Åtkomst: 10 mars 2022.
- Ellegård, Lina Maria, Jens Dietrichson, och Anders Anell (2018). ”Can Pay-for-Performance to Primary Care Providers Stimulate Appropriate use of Antibiotics?” *Health Economics* 27 (1): s. e39–54. doi: 10.1002/hec.3535.
- Fogelberg, Sara (2013). ”Effects of Competition between Healthcare Providers on Prescription of Antibiotics.” *Research Institute of Industrial Economics*. IFN Working Paper No. 949.
- Glenngård, Anna och Anders Anell (2012a). ”Produktivitet och patientnöjdhet i primärvården – en studie av Region Halland, Region Skåne och Västra Götalandsregionen.” *Institutet för Ekonomisk Forskning, Lunds Universitet*. Skriftserie 2012:2.
- Glenngård, Anna och Anders Anell (2012b). ”Vad påverkar patientupplevd kvalitet i primärvården?” Rapport 2012:1. Vårdanalys.
- Hartman, Laura (2011). ”Slutsatser”. i Laura Hartman (eds.) *Konkurrensens konsekvenser: Vad händer med svensk välfärd?* Kap. 8, s. 258–76. Stockholm: SNS.
- Hedström, Peter och Selcan Mutgan (2021). http://analyticalsociology.com/index.php?option=com_content&view=article&id=47 Åtkomst: 11 mars 2022.
- Hedström, Peter m.fl. (2018). *Segregation – Slutrapport från ett forskningsprogram*. Riksbankens Jubileumsfond. Skriftserie. Nr 16.
- Heller Sahlgren, Gabriel (2015). ”Invandringen och Sveriges resultatfall i Pisa.” *Research Institute of Industrial Economics*. IFN Policy Paper No. 71.
- Heller Sahlgren, Gabriel (2017b). ”Likvärdigheten i PISA – förändringar och förklaringar.” Svenskt Näringsliv.
- Heller Sahlgren, Gabriel (2018a). ”Smart but Unhappy: Independent-School Competition and the Wellbeing-Efficiency Trade-Off in Education.” *Economics of Education Review*. 62, s. 66–81.
- Heller Sahlgren, Gabriel (2018b). ”Mer än bara prov – mjuka utfall i kommunala och fristående skolor.” Svenskt Näringsliv.

Heller Sahlgren, Gabriel. (2020a). ”Friskolorna och skolkostnaderna.” *Svenskt Näringsliv*. Rapport. Uppdaterad 6 nov. https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/3r18n7_reviderad-rapport-friskolorna-och-skolkostnadernapdf_1154081.html/Reviderad+rapport+Friskolorna+och+skolkostnaderna.pdf. Åtkomst: 10 mars 2022.

Heller Sahlgren, Gabriel (2020b). ”Utredarna försöker blanda ihop korten.” *Debatt. Dagens Industri*. 5 nov. <https://www.di.se/debatt/utredarna-forsoker-blanda-bort-korten/>. Åtkomst: 2022-02-18.

Heller Sahlgren, Gabriel (2021). ”Vad kan vi lära av PISA 2018 – faktorer bakom svenska elevers resultat.” Stockholm: Svenskt Näringsliv.

Heller Sahlgren, Gabriel och Nima Sanandaji (2016). *Friskolorna och PISA*. Tanke-smedjan ECEPR.

Heller Sahlgren, Gabriel och Henrik Jordahl (2020a). ”Förädlingsvärdet för kunskaps-skolans grundskolor.” IFN Policy Paper nr 90. Institutet för Näringslivsforskning.

Heller Sahlgren, Gabriel och Henrik Jordahl (2020b). ”The Value Added of Interna-tionella Engelska Skolan.” IFN Policy Paper nr 89. Institutet för Näringslivsforskning.

Henrekson, Magnus och Johan Wennström (2022). *Dumbing Down – The crisis in quality and equity in a once-great school system – and how to reverse the trend*. Palgrave Macmillan: Cham, Switzerland.

Henrekson, Magnus (ed.) (2018). *Kunskapssynen och pedagogiken: Varför skolan slutade leverera och hur det kan åtgärdas*. Dialogos Förlag.

Henrekson, Magnus och Mikael Stenkula, eds. (2015). *Swedish Taxation: Develop-ments since 1862*. New York: Palgrave Macmillan.

Holmlund, Helena, Josefin Häggblom, Erica Lindahl, Sara Martinson, Anna Sjögren, Ulrika Vikman, och Björn Öckert (2014). *Decentralisering, skolval och fristående skolor: resultat och likvärdighet i svensk skola*. IFAU Policy Report 2014:25.

Holmlund, Helena (2015). ”Education and Equality of Opportunity: What Have We Learned from Educational Reforms?” *Nordic Economic Policy Review* 6 (2): s.134–170.

Holmlund, Helena, Anna Sjögren, och Björn Öckert (2019). *Jämlikhet i möjligheter och utfall i den svenska skolan*. SOU 2019:40. Bilaga 7 till Långtidsutredningen. Statens Offentliga Utredningar. Norstedts Juridik: Stockholm.

HUI och Svenskt Näringsliv (2015). ”Förbättrad välfärd – Sant och falskt om företagande i välfärden.” Rapport. Augusti. https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/effektiv-offentlig-sektor/sant-och-falskt-om-foretagande-i-valfarden_1006965.html. Åtkomst: 7 mars 2022.

Jordahl, Henrik och Richard Öhrvall (2013). ”Nationella reformer och lokala initia-tiv.” i Jordahl, Henrik (ed.). *Välfärdstjänster i privat regi – Framväxt och drivkrafter*. SNS förlag: Stockholm.

- Jordahl, Henrik och David Sundén (2016). "Vinstbegränsning i välfärden – Om Välfärdsutredningens utgångspunkter och de samhällsekonomiska konsekvenserna av att begränsa välfärdsföretagens vinster." *Svenskt Näringsliv*.
- Kallin, Micael (2018). "Ett slukhål i statsbudgeten." Kvartal 3, 23 juli. <https://kvartal.se/artiklar/assistansersattningen-ett-slukhal-i-statsbudgeten/>. Åtkomst: 20 februari 2022.
- Kastberg, Gustaf och Sven Siverbo (2007). "Activity-Based Financing of Health Care – Experiences from Sweden." *International Journal of Health Planning and Management* 22: s. 25–44.
- Könberg, Bo (2018). "Ropen skalla: Husläkare åt alla!" *Liberal Debatt*. 9 mars. <https://www.liberaldebatt.se/2018/03/roopen-skalla-huslakare-at-alla/>. Åtkomst: 4 mars 2022.
- Le Grand, Julian (2007). *The Other Invisible Hand: Delivering Public Services through Choice and Competition*. Princeton: Princeton University Press.
- Lindbom, Anders (2010). "School Choice in Sweden: Effects on Student Performance, School Costs, and Segregation." *Scandinavian Journal of Educational Research* 54 (6): s. 615–630.
- Lindgren, Anne-Marie (2021). "Varje förslösad skattekrone – Bokslut över privatiseringar och marknadsexperiment i svensk välfärd." Rapport Nr. 3. Tankesmedjan Tiden och Skattebetalarnas Riksförbund.
- Lindgren, Peter (2014). "Ersättning i Sjukvården—Modeller, effekter, rekommendationer." Stockholm: SNS Förlag.
- Morin, Anders (2021). "Mer värde för skatte-pengarna i kommunerna – så kan den demografiska utmaningen mötas." *Svenskt Näringsliv*. Rapport. Juni.
- Nationellt Underrättelsecentrum OLLE (2020). "Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet." Arbetsförmedlingen, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kustbevakningen, Migrationsverket, Polisen, Skatteverket, Säkerhetspolisen, Tullverket, Åklagarmyndigheten. <https://www.forsakringskassan.se/wps/wcm/connect/f7fe1935-26c5-4ba4-bf18-f76b501739b4/rapport-olle-nationellt-underrattelsecentrum-2020-09-23.pdf?MOD=AJPERES&CVID>. Åtkomst: 7 mars 2022.
- Nordström Skans, Oskar och Olof Åslund (2010). *Etnisk segregation i storstäderna – bostadsområden, arbetsplatser, skolor och familjebildning 1985–2006*. Rapport 2010:4. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU).
- Prop. 1991/92:95. *Regeringens proposition om valfrihet och fristående skolor*. Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-valfrihet-och-fristaende-skolor_GF0395. Åtkomst: 19 september 2019.

Prop. 1992/93:160. *Regeringens proposition om husläkare m.m.* Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/om-huslaka-re-mm_GG03160. Åtkomst: 16 januari 2018.

Prop. 1992/93:230. *Regeringens proposition om valfrihet i skolan.* Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/valfrihet-i-skolan_GG03230. Åtkomst: 19 september 2019.

Prop. 1995/96:200. *Regeringens proposition om fristående skolor m.m.* Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/fristande-skolor-mm_GJ03200. Åtkomst: 18 januari 2018.

Prop. 2000/01:36. *Regeringens proposition sjukhus med vinstsyfte.* Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/sjukhus-med-vinstsyfte-prop-20000136_GO0336. Åtkomst: 16 januari 2018.

Prop. 2004/05:145. *Regeringens proposition driftsformer för offentligt finansierade sjukhus.* Sveriges Riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/driftsformer-for-offentligt-finansierade-sjukhus_GS03145. Åtkomst: 16 januari 2018.

Rethink (2019). "Sjukfrånvaron bland offentliga och privata verksamheter." *Reform Society Sweden*. Rapport. https://www.svensktnaringsliv.se/bilder_och_dokument/qe28nz_rethink-sjukfranvaropdf_1133841.html/ReThink+sjukfrnvaro.pdf. Åtkomst: 10 mars 2022.

Riksrevisionen (2017:30). "Riktade statsbidrag till skolan – nationella prioriteringar men lokala behov."

Riksrevisionen (2021:12). "Pisa-undersökningen 2018 – arbetet med att säkerställa ett tillförlitligt elevdeltagande."

Sandström, Mikael och Fredrik Bergström (2005). "School Vouchers in Practice: Competition will Not Hurt You." *Journal of Public Economics*. 89: s. 351–80.

Skolinspektionen (2017). *Skolenkäten 2015–2016 – Resultat från elever i årskurs nio*. (Dnr: 2016:7914).

SKR (2021a). Ekonomirapporten, oktober 2021 – om kommunerna och regionernas ekonomi. Sveriges Kommuner och Regioner.

SKR (2021b). "Delredovisning av primärvårdens digitala utbud 2020." Sveriges Kommuner och Regioner. <https://skr.se/download/18.2b9356b71784ab0c985c08d-b/1617863225113/Digitala-varldkontakter-i-primarvarden-2020.pdf>. Åtkomst: 10 mars 2022.

SOU (2020:28). Betänkande av Utredningen om en mer likvärdig skola. *Statens Offentliga Utredningar*.

SOU (2019:65). *Huvudbetänkande av Långtidsutredningen 2019*. Statens Offentliga Utredningar. Norstedts Juridik: Stockholm.

SOU (2014:2). *Framtidens valfrihetssystem – inom socialtjänsten. Betänkande av Utredningen om framtida valfrihetssystem inom socialtjänsten*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar. <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2014/01/sou-20142/>. Åtkomst: 21 augusti 2017.

Statskontoret (2020:11). ”Utvärdering av likvärdighetsbidraget till skolan – En lägesrapport.”

Stenshamn, Cecilia (2013). *Lögner om Koppargården – Skandalen bakom Carema-skandalen*. Timbro förlag.

Stockholms Läns Landsting (2015). ”Benchmarking av akutsjukhusens effektivitet – kärnverksamheterna på Danderyds sjukhus.” Capio S:t Görans sjukhus och Södersjukhuset. (Dnr: 1408–1118). Hälsöförvaltningen, Avdelningen för somatisk specialistvård.

Stolt, Ragnar, Paula Blomqvist och Ulrika Winblad (2011). “Privatization of Social Services: Quality Differences in Swedish Elderly Care.” *Social Science & Medicine* 72 (4): s. 560–567.

Svensson, Stig (2018). ”Personlig assistans—En analys av en kvasimarknad och dess brottslighet.” PM S2018/00301/ FST. Socialdepartementet.

Sveréus, Sofia, Gustav Kjellsson och Clas Rehnberg (2018). ”Socioeconomic distribution of GP visits following patient choice reform and differences in reimbursement models: Evidence from Sweden.” *Health Policy*. 122. s. 949–56.

Tyrefors Hinnerich, Björn and Jonas Vlachos (2017). ‘The Impact of Upper-Secondary Voucher School Attendance on Student Achievement: Swedish Evidence using External and Internal Evaluations’. *Labour Economics* 47: s. 1–14.

Vårdanalys (2015). ”Vårdval och jämlik vård inom primärvården – En jämförande studie mellan tre landsting före och efter vårdvalets införande.” Rapport 2015:6.

Vlachos, Jonas (2019). “Trust-based evaluation in a market-oriented school system.” i Magnus Dahlstedt and Andreas Fejes (eds). *Neoliberalism and Market Forces in Education: Lessons from Sweden*. Kap. 15, s. 212–230. London and New York: Routledge.

Vårdföretagarna (2021). ”Privata Vårdfakta 2021 – Fakta och statistik om den privat drivna vård- och omsorgsbranschen.” <https://www.almega.se/app/uploads/sites/3/2021/09/vardfakta-2021.pdf>. Åtkomst: 8 mars 2022.

Wennström, Johan (2019). “Marketized Education: How Regulatory Failure Undermined the Swedish School System.” *Journal of Education Policy*: s. 1–27.

Winblad, Ulrika, Paula Blomqvist och Andreas Karlsson (2017). “Do Public Nursing Home Care Providers Deliver Higher Quality than Private Providers? Evidence from Sweden.” *BMC Health Services Research* 17 (487).

Wohlin, Jonas, Holger Stalberg, Oskar Ström, Fredrik Borgström, Göran Garellick och Mats Brommels (2012). *Uppföljningsrapport vårdval höft- och knäprotesoperationer. Preliminär analys, slutsatser och rekommendationer*. Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen, Stockholms Läns Landsting.

Wohlin, Jonas, Holger Stalberg, Oskar Ström, Ola Rolfson, Carl Willers, och Mats Brommels (2016). *Nytt ersättningssystem och vårdval höft- och knäprotesoperationer*. Karolinska Institutet. <https://www.regionstockholm.se/contentassets/92d-88c3f73434ae2bd17fcde4a82b04c/inforande-av-vardebaserad-ersattningssystem-och-varval-for-hoft--och-knaprotesoperationer-i-stockholms-lans-landsting.pdf>. Åtkomst: 20 februari 2022.

Yang Hansen, Kajsa och Jan-Eric Gustafsson (2016). "Causes of educational segregation in Sweden – school choice or residential segregation." *Educational Research and Evaluation*. <http://dx.doi.org/10.1080/13803611.2016.1178589>.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma, 2022